

ریاست جمهوری
سازمان برنامه و بودجه کشور
مرکز آمار ایران

تحلیلی بر وضعیت گاوداری های صنعتی کشور

گردآورنده:

علی رضا صفایی

گروه آمارهای اقتصاد کشاورزی

اسفند 98

مقدمه

با توجه به افزایش جمعیت، بالا رفتن سطح فرهنگ، بهداشت و قدرت خرید، امکان تأمین پروتئین مورد نیاز کشور به صورت بومی نبوده و می بایست با افزایش بهره‌وری و صنعتی شدن بهره برداری ها به این موضوع دست یافت. حدود 60 سال از ورود گاوهای شیری صنعتی به ایران می گذرد و در این مدت، این حرفه همگام با دیگر زیربخش‌های کشاورزی و صنایع وابسته رشد چشمگیری داشته است، ولی همچنان نارسایی‌هایی در این زمینه به دلیل نداشتن شناخت کامل از ویژگیهای گاو پربازده صنعتی و ضعف مدیریتی وجود دارد. تولید گوشت گاو نیز به دلیل ضعف برنامه ریزی به خصوص در مدیریت عرضه و تقاضا در سالهای اخیر دچار نوسان قیمت و در نتیجه خسارت به گاوداران شده است. یکی از اهداف و استراتژی‌های برنامه امور دام کشور، افزایش کمی و کیفی محصولات دامی می باشد که با استفاده مطلوب و اصولی از منابع و امکانات و با به کارگیری روش‌های نوین امکان پذیر می شود. بررسی‌ها نشان می دهد که طی سال های گذشته تعداد و عملکرد گاو‌داری‌های صنعتی افزایش قابل ملاحظه ای داشته است. از آنجا که سهم قابل ملاحظه‌ای از شیر و گوشت کشور توسط گاو‌داری‌های صنعتی تولید می شود، به منظور شناخت نحوه فعالیت و بازدهی این صنعت و برنامه ریزی برای افزایش تولید، افزایش بهره‌وری و بهبود کیفیت محصولات این بخش، نیاز به بررسی اطلاعات گاو‌داری های صنعتی طی سال‌های اخیر می باشد.

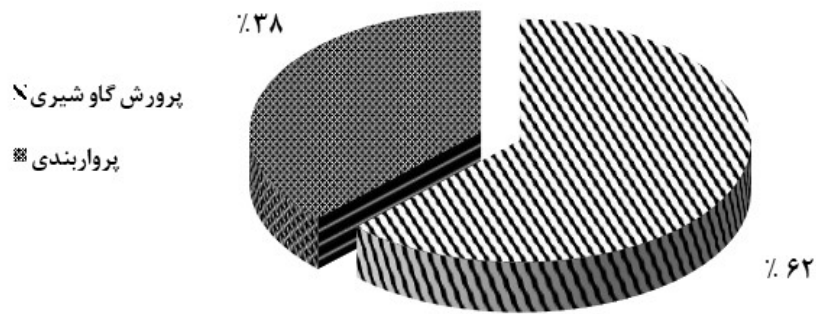
اهمیت موضوع

پرورش دام سنگین (گاو، گاو میش و شتر) یکی از دو فعالیت اصلی زیر بخش دامداری در کشور است. در این رشته فعالیت پرورش گاو و گوساله از جایگاه مهمی برخوردار بوده به نحوی که از نظر تعداد بهره‌برداری حدود 98 درصد و از نظر تعداد دام 94 درصد را به خود اختصاص داده است. از طرف دیگر پرورش گاو و گوساله 42 درصد واحد دامی، 90 درصد کل شیر تولیدی و 56 درصد وزن گوشت قرمز کشتار شده در کشتارگاه‌های کشور را به خود اختصاص داده است. طی سال‌های اخیر پرورش گاو و گوساله به روش صنعتی توسعه چشمگیری یافته است. بررسی‌ها نشان می دهد که از 619 هزار بهره‌برداری دارای گاو و گوساله در کشور تنها 27 هزار بهره‌برداری (4 درصد) به صورت صنعتی فعالیت می کنند. ولی سهم تعداد گاو و گوساله و تولید شیر گاو‌داری های صنعتی از کل گاو‌داری های کشور به ترتیب 32 و 58 درصد است. با توجه به اهمیت موضوع در این تحلیل به بررسی تعداد گاو‌داری های صنعتی، تولیدات و همچنین استان‌های دارای اولویت پرداخته می شود.

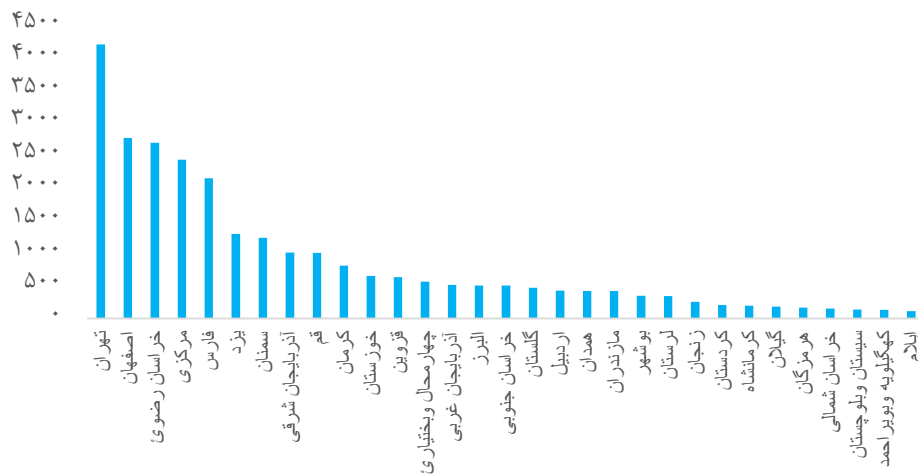
تعداد واحد و نوع فعالیت گاو‌داری های صنعتی کشور:

بر اساس نتایج حاصل از طرح آمارگیری گاو‌داری‌های صنعتی کشور در سال 1398، تعداد کل گاو‌داری‌های صنعتی کشور 27 هزار واحد با ظرفیت 3.7 میلیون رأس است. از این تعداد، 17 هزار گاو‌داری صنعتی با ظرفیت کل 2.4 میلیون رأس مربوط به فعالیت پرورش گاو شیری و تعداد 10 هزار گاو‌داری صنعتی با ظرفیت کل 1.3 میلیون رأس مربوط به فعالیت پرواربندی گاو و گوساله می باشد.

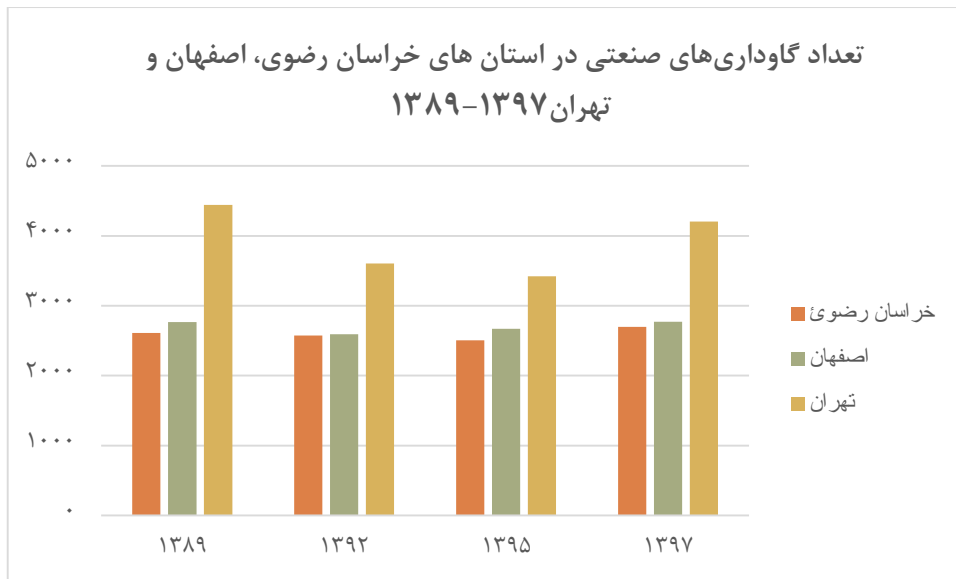
گاوداری‌های صنعتی کشور بر حسب نوع فعالیت - ۱۳۹۸

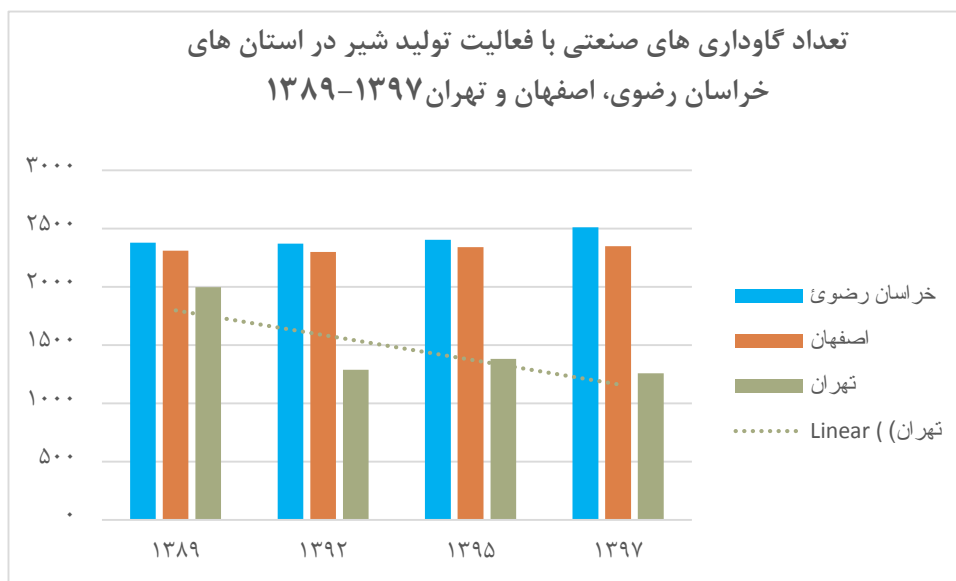
تعداد گاوداری‌های صنعتی به تفکیک استان - ۱۳۹۸

در این سرشماری استان‌های تهران، اصفهان و خراسان رضوی با 4205، 2772 و 2696 بیشترین تعداد گاوداری را داشتند که به ترتیب 15، 10.2 و 9.9 درصد کل گاوداری‌های کشور را تشکیل می‌دهند این سهم در آمارگیری سال 95 به ترتیب 13، 10 و 9 بوده است که حاکی از افزایش تعداد گاوداری‌های صنعتی در این 3 استان بوده است.

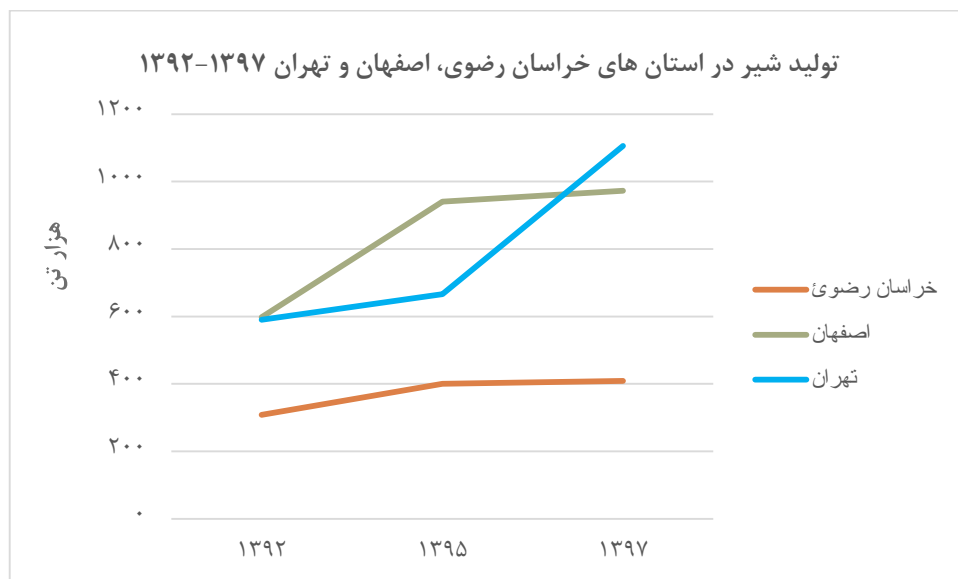
گاوداری‌های پرورش گاو شیری: تعداد گاوداری‌های صنعتی با فعالیت تولید شیر از سال‌های ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۷ در استان تهران دچار تغییراتی بوده است که علت آن افزایش و تغییر فعالیت گاوداری‌های شیری به پرواربندی بوده است.

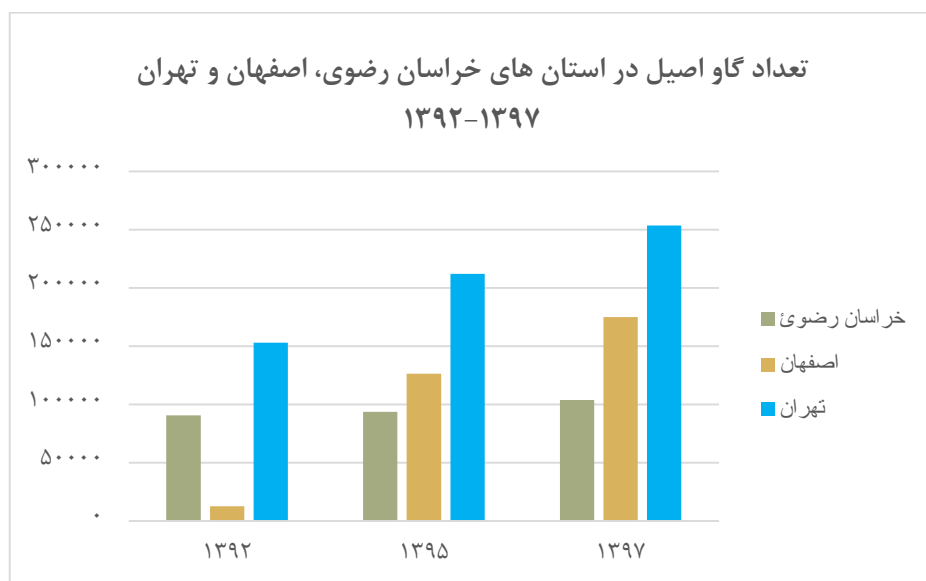
تولید شیر:

مقدار تولید شیر گاوداری‌های صنعتی در سال ۱۳۹۷ بیش از ۵ میلیون تن بوده که نسبت به سال ۱۳۹۴ در حدود ۲۲ درصد افزایش یافته است. در آمارگیری از گاوداری‌های صنعتی کشور در سال ۱۳۹۸ استان‌های تهران، اصفهان و خراسان رضوی ۵۰ درصد شیر کل کشور را تولید کرده‌اند. نمودار زیر روند تولید شیر در سال‌های ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۷ در استان‌های فوق را نشان می‌دهد. بررسی تولید شیر در کشور نشان می‌دهد که گاوداری‌های صنعتی علیرغم این که فقط ۴ درصد از واحدهای گاوداری

کشور (صنعتی، نیمه صنعتی و سنتی) را به خود اختصاص داده اند ولی سهم آن‌ها در تولید شیر بیش از 58 درصد کل تولید شیر در کشور است.

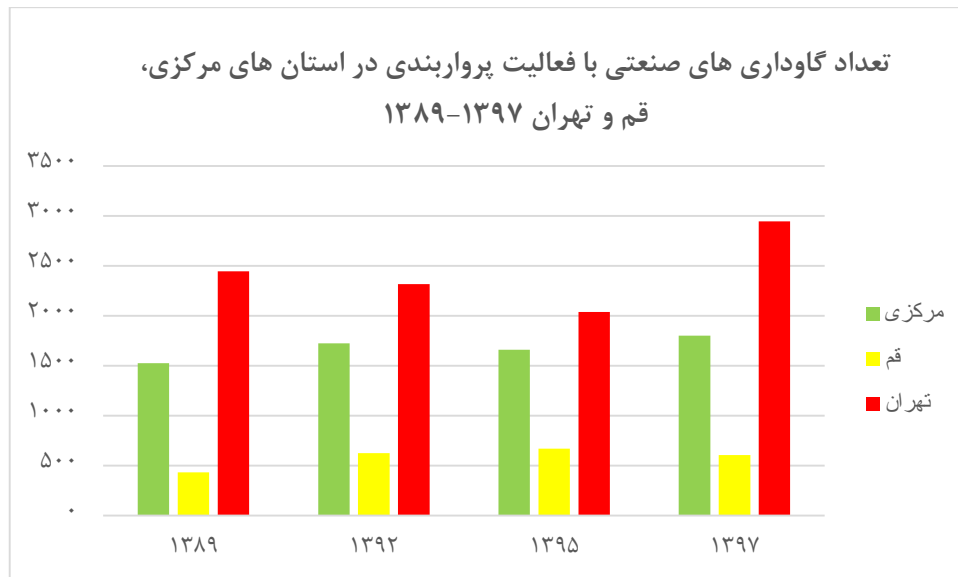

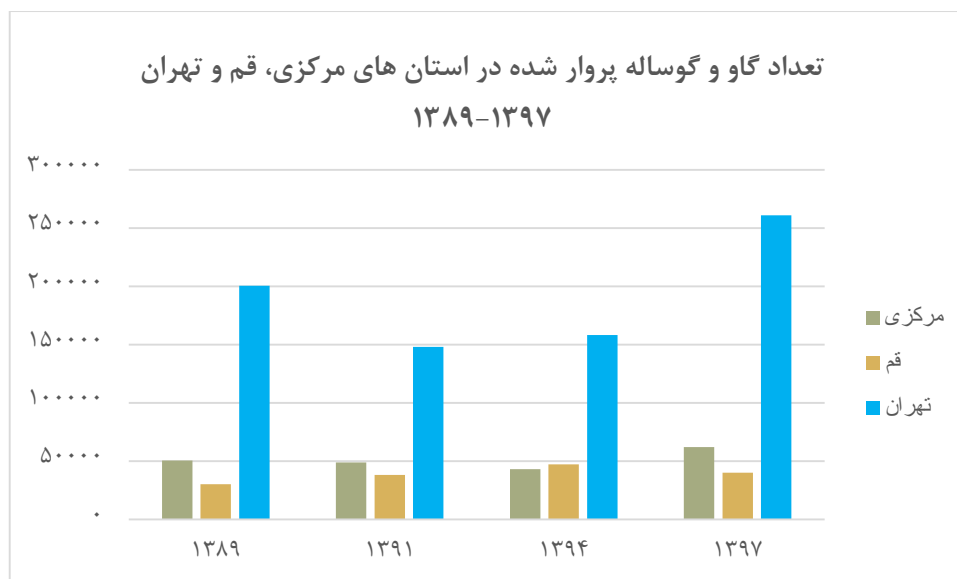
تولید شیر در استان تهران علی‌رغم کاهش تعداد گاوداری‌های با فعالیت شیر در این استان افزایش یافته است که علت آن می‌تواند اجرای طرح‌های افزایش بهره‌وری و کشاورزی در استان‌ها می‌باشد. نمودار زیر نشان دهنده افزایش تعداد گاوهای اصیل (که نقش عمده‌ای در تولید شیر دارند) می‌باشد. این تعداد در استان تهران در سال 97 نسبت به سال 95 بیش از 19 درصد می‌باشد.

گاو‌داری‌های با فعالیت پرواربندی:

تعداد دام پروار شده در گاو‌داری‌های صنعتی در سال 1397 حدود 650 هزار رأس بوده که افزایش 21 درصدی را نسبت به سال 1394 نشان می‌دهد. استان‌های تهران، مرکزی و قم بیشترین تعداد دام پروار شده در سال 1397 را داشته‌اند که 56 درصد از کل گاو و گوساله پروار شده در سال 1397 را تشکیل می‌دهند. همچنین استان تهران بیشترین تعداد گاو و گوساله پروار شده را در کل کشور داشته است. نمودار زیر نشان می‌دهد که تعداد گاو‌داری‌های با فعالیت پرواربندی در استان تهران نسبت به سال 1395 افزایش چشمگیری داشته است.

مرکز اصلاح نژاد و بهبود تولیدات دامی در راستای ارتقای تولید شیر در گله‌های صنعتی و روستایی و سرعت بخشیدن به پیشرفت ژنتیکی، به طور متوسط حدود ۳ میلیون دز اسپرم گاوهای نر ممتاز از نژادهایی همچون هلشتاین و سمینتال در ایستگاه‌های اصلاح نژاد دامی کشور تولید و توزیع کرده است نتیجه این اقدام ارتقای تولید شیر، بهبود راندمان تولید مثلی و افزایش طول عمر اقتصادی گاوها بوده است. اجرای پروژه‌های توسعه پرورش گاوهای دو منظوره از دیگر طرح‌های مرکز اصلاح نژاد و بهبود تولیدات دامی در سطح کشور بوده است که این پروژه با هدف پرورش نژادهای دو منظوره و آمیخته‌گری جمعیت گاوهای بومی با این نژادها اجرا شده است. عمده گاوهای آمیخته کشور حاصل از تلاقی گاوهای بومی با نژاد هلشتاین هستند، با اجرای این طرح نسبت آمیخته‌های کشور نیز به نفع آمیخته‌های حاصل از تلاقی با نژادهای دو منظوره تغییر خواهد کرد.^۱

نتیجه‌گیری:

- 1- نتایج طرح‌های آمارگیری از گاوداری‌های صنعتی نشان می‌دهد که تعداد و ظرفیت گاوداری‌های صنعتی در کشور رو به افزایش بوده و در صورت حمایت‌های لازم از تولید شیر گاو نیز افزایش خواهد یافت .
- 2- یکی از مشکلات در این صنعت، ضعف مدیریت پس از تولید می‌باشد که خسارات زیادی را به تولید کنندگان وارد نموده است.
- 3- افزایش کمی و کیفی محصولات دامی با استفاده مطلوب و اصولی از منابع و امکانات و به‌کارگیری روش‌های نوین امکان‌پذیر می‌باشد.

منابع:

- 1- نتایج طرح‌های آمارگیری از گاوداری‌های صنعتی 1389-1398
- 2- <https://www.yjc.ir/fa/news>

¹ رییس مرکز اصلاح نژاد و بهبود تولیدات دامی <https://www.yjc.ir/fa/news>